

Загребельна Ірина Анатоліївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Загребельная Ирина Анатольевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Zagrebelna Iryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ THE RULE OF LAW IN CIVIL PROCESS

Анотація. Стаття присвячена практиці застосування принципу верховенства права в новому цивільно процесуальному кодексі.

Ключові слова: верховенство права, цивільне судочинство, рівність сторін.

Аннотация. Статья посвящена практике применения принципа верховенства права в новом гражданском процессуальном кодексе.

Ключевые слова: верховенство права, гражданское судопроизводство, равенство сторон.

Summary. The article is devoted to the practice of applying the rule of law principle in the new civil procedural code.

Key words: the rule of law, civil litigation, equality of parties.

Постановка проблеми. Верховенство права є загальним принципом права, який не був письмово закріпленим в цивільно процесуальному кодексі. Однак із прийняттям нового цивільно процесуального кодексу постало питання його застосування суддями у прийнятті судових рішень. Оскільки запровадженні новели зобов'язують суддів безпосередньо керуватись верховенством права та посилаються на рішення ЄСПЛ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Верховенство права у сфері суспільних відносин, що охоплюється предметом регулювання цивільного процесуального права, є предметом уваги науковців, зокрема таких авторів як С. С. Алексєєв, Г. П. Тимченко, О. В. Константин, О. А. Беяневич, С. П. Головатий та ін. Однак окремі аспекти реалізації верховенства права в цивільному судочинстві залишаються дослідженими неповною мірою.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних принципів правової держави є принцип верховенства права. Відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

В новому цивільно процесуальному кодексі в ст. 10 закріплений принцип верховенства права, який зазначає, що суд при розгляді справи керується принципом

верховенства права. Треба наголосити, що саме принцип верховенства права надає можливість судді при розгляді конкретної справи застосовувати не тільки норми закону, а й визнані та приписані йому верховенством права інтерпретаційні правила. Разом з тим суддя підчас здійснення правосуддя повинен підкорятися тільки закону, а в разі його відсутності — виходити з загальних положень та принципів права у випадках, коли відповідно до закону це допускається.

Позиція визначена Конституційним Судом України. У п. 4.1 Рішення у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 зазначається: «Верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори,

зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [1].

У цивільному судочинстві, що засноване на домінуванні публічних засад регулювання із залученням окремих приватних елементів, питома вага яких тяжіє до розширення. У свою чергу, предметом цивільного процесу є конфлікт, приватний за своїм характером, тому владний характер цивільних процесуальних відносин поєднується із диспозитивними засадами динаміки їх виникнення та розвитку. Відповідно, реалізація верховенства права в цивільному судочинстві ґрунтується на узгодженні засад обмеження державної влади (в особі суду) із началами забезпечення рівноваги інтересів суб'єктів приватних відносин.

Яскраве застосування принципу верховенства права, що змінює підхід суддів у вирішенні справ, є рішення у справі № 494/1299/17 від 24 січня 2018 року. В якому Публічне акціонерне товариство комерційний банк «Приватбанк» звернулось з позовом до особи стягнути заборгованість по кредитному договору на загальну суму 11213 гривень. Відповідачка зазначила, що є пенсіонеркою й іншого доходу не має у зв'язку з чим така сума боргу є занадто великою для її скрутного матеріального становища. Суд керувався принципом верховенства права і вказав, що одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України.

Також, при вирішенні даного спору суд наголосив, що справедливість одна з основних засад права і є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Ця позиція суду ґрунтується, в тому числі, на рішенні Конституційного Суду України від 02.11.2004 року № 15-рп/2004 у справі № 1-33/2004. Можна зазначи-

ти, що вона тісно пов'язана з процесуальною рівністю сторін, який передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість відстоювати свою позицію у справі в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище, порівняно з опонентом. Так, в п. 48 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мала проти України» вказується, що ключовим для концепції справедливого розгляду справи як у цивільному, так і кримінальному провадженні є те, щоб скаргник не був позбавлений можливості ефективно представляти свою справу в суді та мав змогу нарівні із протилежною стороною користуватися правами, передбаченими принципом рівності сторін. Принцип рівності сторін вимагає «справедливого балансу між сторонами», і кожній стороні має бути надано відповідну можливість для представлення своєї справи в умовах, що не ставлять її в суттєво не вигідне становище порівняно з її опонентом.

Тому, керуючись принципом верховенства права, справедливості, розумності та рівності сторін, суд прийняв рішення, яке є визначальним для нового етапу розвитку цивільного процесу та закріплення панування прав людини їх пріоритетність у суспільстві, зменшивши заборгованість до 4385 гривень.

Здійснюючи такий підхід до вирішення справ, враховуючи соціальне становище громадян, ставлячи їх права та свободи на перше місце, дає підстави вважати, що закріплення принципу верховенства права в новому цивільно процесуальному кодексі є рушійною силою для більш справедливого та неупередженого правосуддя. Завдяки чому, це сприятиме збільшенню довіри в очах громадян та їх довіри владі.

Висновок. Тому, для досягнення соціально значущого результату в системі правового регулювання є важливими не тільки норми права як зразки поведінки, а й відповідні процедури і процес здійснення приписів правових норм, який не повинен відриватися від них, а також їх утримання. Верховенство права має стати стандартом судового правозастосування, елементами якого при розгляді справ в порядку цивільного судочинства повинні бути такі формальні елементи, як законність, правова визначеність, пропорційність і право на справедливий судовий розгляд, а незалежним елементом має стати визнання пріоритетності прав людини.

Література

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004.
2. Якимчук С. О. Реалізація принципу верховенства права в цивільному процесуальному законодавстві України через призму рішень ЄСПЛ / С. О. Якимчук // Університетські наукові записки. — 2012. — № 1. — С. 355–366.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. / Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40. — Ст. 492.
4. Козюбра М. І. Верховенство права: українські реалії та перспективи / М. І. Козюбра // Право України. — 2010. — № 3. — С. 7.
5. Петришин О. В. Верховенство права в системі дії права / О. В. Петришин // Проблеми законності. — 2009. — № 100. — С. 25.
6. Рабінович П. Верховенство права як соціально-природний феномен / П. Рабінович // Право України. — 2010. — № 3. — С. 22.